

Het Effect van de Kwaliteit van de Broer/Zus Relatie en het Opvoedingsgedrag van de Ouders op het Probleemgedrag van Kleuters

Cursus: Bachelorthesis Pedagogiek
Universiteit Utrecht

Cursuscode: 200600042

Student 1: Maud Delnoij *Studentnummer: 3619532*

Student 2: Arjen Nagtegaal *Studentnummer: 3693082*

Student 3: Eline Stoffer *Studentnummer: 3958795*

Werkgroep: 24d

Begeleider: Kirsten Buist

Opdracht: Thesis

Datum: 10-06-2013

"BLESSED CHILDREN HERE"

**IN MEMORIAM VAN
ALMER STOFFER
INTENS GELIEFDE BROER**

9 DECEMBER 1984 | 14 MAART 2013

Abstract

Objective: The object of this study was to determine the effect of the quality of the sibling relationship and parenting behavior on problem behavior of 4- to 6-year old children. Differences between gender combinations and between mothers and fathers in parenting behavior are also examined in this study.

Method: In a cross-sectional design, parents were asked to fill out questionnaires about their children aged 4 to 6 years about the sibling relationship and problem behavior. A total of 180 parents, with an average age of 37.28 participated.

Results: A significant positive effect was found of psychological control as well as of conflict on externalizing problem behavior. Regarding psychological control, a significant positive effect on conflict in the sibling relationship was found. The effect of psychological control and conflict on externalizing problem behavior does not differ significantly between gender type of parents or sibling gender combinations. Conclusion: The main conclusion is that there is an effect of conflict in the sibling relationship and parental psychological control on externalizing problems for 4- to 6-year old children. There is no difference in this effect for gender combinations or gender type of parents.

Key words: quality of sibling relationship, conflict, parenting behavior, parent-child relationship, psychological control, externalizing problem behavior, gender combinations

Inleiding

De broer/zus relatie is vaak de langst durende relatie gedurende het leven (White, 2001). Een kind brengt veel tijd met zijn broer of zus door (Aguilar, O'Briend, August, Aoun, & Hektner, 2001; McHale, Updegraff, Whiteman, & Crouter, 2012) en deze relatie heeft een belangrijke invloed op de sociale en emotionele ontwikkeling van het kind (Brody, 1998; Cole & Kerns, 2001). Broertjes en/of zusjes staan centraal in het individuele en gezinsleven (Feinberg, Sakuma, Hostetler, & McHale, 2013; Dolgin & Lindsay, 1999). Daarnaast kan het kind in latere sociale relaties gebruik maken van vaardigheden die het leert binnen deze relatie (Brody, 1998). Deze relatie is in eerder onderzoek niet zo vaak onderzocht, zeker niet bij kleuters.

De kwaliteit van de broer/zus relatie kan worden onderverdeeld in warmte of nabijheid, conflict, rivaliteit en status of macht (Volling & Blandon, 2003). In deze studie zal er alleen gekeken worden naar conflict binnen de broer/zus relatie. Met de factor conflict wordt ruzie en rivaliteit bedoeld. Dit gedrag uit zich in uitschelden, jaloers zijn, pesten of vechten (Buhrmester & Furman, 1990; Fox, Barrett, & Shortt, 2002). Conflict kan mogelijkheden bieden om te leren onderhandelen en het eigen gedrag en emoties te reguleren (Recchia & Howe, 2009). Echter hebben Garcia, Shaw, Winslow en Yaggi (2000) gevonden dat conflicten binnen de broer/zus relatie, zowel op lange als korte termijn, negatieve consequenties op bijvoorbeeld het aanpassingsvermogen van het kind kunnen hebben. Langdurige conflicten en vijandigheid binnen de broer/zus relatie kunnen een ongunstige invloed hebben op het welzijn en psychologische gezondheid van het kind (Criss & Shaw, 2005; Garcia et al., 2000; Karos, Howe, & Aquan-Assee, 2007; Stocker, Burwell, & Briggs, 2002; Yeh &

Lempers, 2004).

De mate waarin er sprake is van conflict tussen broers/zussen wordt beïnvloed door de familiesamenstelling, hoe ouders omgaan met conflicten en de warmte tussen broers/zussen (Feinberg, McHale, Crouter, & Cumsille, 2003). Er is een sterke invloed van het opvoedgedrag van ouders op de broer/zus relatie en de ontwikkeling van het kind (Shek, 1997). Voor kinderen is het goed als de ouders betrokken zijn, het versterkt bijvoorbeeld de kans op goede academische prestaties (Barnes & Farrell, 1992; Gonzalez-Dehass, Willems, & Holbein, 2005). Monitoren van een kind door ouders is gecorreleerd met positieve uitkomsten in de toekomst van een kind (Barnes & Farrell, 1992; Dishion & McMahan, 1998; Stattin & Kerr, 2003). Wanneer ouders hun kind te veel of op een verkeerde manier controleren, leidt dit echter tot een hoger risico op negatieve uitkomsten in de toekomst van een kind (Barnes & Farrell, 1992; Bor & Sanders, 2004; Kakihara, Tilton-Weaver, Kerr, & Stattin, 2010). Een voorbeeld van negatieve ouderlijke controle is psychologische controle. Onder psychologische controle wordt de controle verstaan die ouders uitoefenen om er voor te zorgen dat een kind aan hun verwachtingen voldoet en dit kan de psychologische en emotionele ontwikkeling verstoren (Barber, 1996). Er worden vaak manipulatieve strategieën gebruikt zoals schuldgevoel aanpraten, schaamte, teleurstelling en negeren (Nelson & Crick, 2002). Dit zou kunnen resulteren in onzekerheid in het vormgeven van relaties met anderen of een depressie (Cacioppo, Pace, & Zappulla, 2012; Pettit, Laird, Dodge, Bates, & Criss, 2001). Kinderen kunnen deze gevoelens van onzekerheid compenseren met relationele agressie in de adolescentie (Soenens, Vansteenkiste, Goossens, Duriez, & Niemiec, 2008). Hierdoor kunnen ze meer probleemgedrag gaan vertonen.

Psychologische controle kan dus leiden tot probleemgedrag bij kleuters. Probleemgedrag kan worden onderverdeeld in internaliserend en externaliserend probleemgedrag (Achenbach, 1991). In de huidige studie zal alleen naar externaliserend probleemgedrag gekeken worden. Externaliserend probleemgedrag kan gedefinieerd worden als naar buiten, op anderen gerichte gedragsproblemen, zoals delinquentie en agressie (Achenbach, 1991; Barber, 1996; Roman, Human, & Hiss, 2012; Taylor, Lopez, Budescu, & McGill, 2011).

De vraagstelling van deze studie luidt: *Wat is het effect van de kwaliteit van de broer/zus relatie en het opvoedingsgedrag van de ouders op het externaliserende probleemgedrag van kleuters?* Deze vraagstelling zal aan de hand van drie onderzoeksvragen beantwoord worden, die in de onderstaande paragrafen worden uitgewerkt.

Psychologische controle en externaliserend probleemgedrag

Psychologische controle leidt vooral tot internaliserende problemen bij adolescenten (Barber, Olsen, & Shagle, 1994). Een reden hiervoor is dat psychologische controle door de ouders, de ontwikkeling van het zelfvertrouwen van het kind belemmert (Barber et al., 1994; Wang, Pomerantz, & Chen, 2007). Psychologische controle kan echter ook leiden tot externaliserende problemen bij kinderen en adolescenten (Barber, 1996; Kunz & Grych, 2013). Deze relatie kan verklaard worden doordat meer

gebruik van psychologische controle kan leiden tot een onveilige hechting (Wearden, Peters, Berry, Barrowdough, & Liversidge, 2008). Onveilige hechting kan weer leiden tot meer externaliserend probleemgedrag (Moss et al., 2006).

Kijkende naar het verschil in opvoedingsgedrag tussen vaders en moeder, blijkt uit onderzoek dat moeders meer controle uitoefenen door discipline en regels, terwijl vaders meer gebruik maken van psychologische controle (Shek, 2005). Echter laat onderzoek van Stice en Berrera (1995) zien dat er geen verschil is tussen vaders en moeders. Concluderend kan gezegd worden dat er tegenstrijdige resultaten gevonden zijn over het verschil tussen vaders en moeders in het gebruik van psychologische controle. Echter is er nog niet echt onderzocht of het effect van psychologische controle op probleemgedrag verschillend is voor vaders en moeders.

De eerste onderzoeksvraag luidt: *Wat is het effect van psychologische controle van vader en van moeder op het externaliserend probleemgedrag van het kind en is dit effect verschillend voor vaders of moeders?* Uit de literatuur blijkt dat psychologische controle tot externaliserende problemen leidt. De hypothese is dan ook dat psychologische controle een positief effect zal hebben op externaliserende problemen bij kinderen. Ook zal er onderzocht worden of het effect verschilt tussen moeder en vader. Wegens gebrek aan empirisch onderzoek is het niet mogelijk om een verwachting uit te spreken over het verschil in het effect tussen vaders en moeders.

Psychologische controle en conflict in de broer/zus relatie

Zoals eerder gezegd is psychologische controle een risicofactor voor de ontwikkeling van internaliserende en externaliserende problemen in de adolescentie (Barber & Harmon, 2002; Soenens, Vansteenkiste, Luyten, Duriez, & Goossens, 2005). Psychologisch controle is niet alleen voor probleemgedrag een risicofactor, ook de broer/zus relatie kan beïnvloed worden. Een belangrijk aspect van psychologische controle is vijandigheid van ouders naar het kind toe. Er is al vaak gebleken dat ouderlijke vijandigheid naar het kind resulteert in schuldgevoelens van het kind en rivaliteit tussen broers/zussen. Tevens dragen conflicten en vijandigheid in de ouder-kind relatie bij aan conflicten in een huwelijk en de warmte in een broer/zus relatie (Stocker & Youngblade, 1999).

Er is een gebrek aan onderzoek naar het effect van het verschil in psychologische controle van vaders en moeders. Echter geven Simons en Conger (2007) in hun onderzoek over opvoedingsstijlen weer dat moeders meer geneigd zijn dan vaders hun kinderen autoritatief op te voeden. Echter zegt dit te weinig over het verschil in gebruik van psychologische controle voor vader en moeder. Zoals eerder gezegd zijn er tegenstrijdige resultaten over het verschil tussen vaders en moeder in het gebruik van psychologische controle (Shek, 2005; Stice & Berrera, 1995).

De tweede onderzoeksvraag luidt: *Wat is het effect van psychologische controle van vader en moeder op conflicten binnen de broer/zus relatie en is dit effect verschillend voor vaders of moeders?* Op basis van bovenstaande literatuur worden de volgende hypothesen gevormd: Een onderdeel van psychologische controle is vijandigheid van ouder naar het kind. Dit kan resulteren in meer conflicten tussen broers/zussen. De hypothese is dan ook dat psychologische controle een positief effect zal

hebben op conflict in de broer/zus relatie. Evenals bij de hypothese van de eerste onderzoeksvraag wordt er wegens gebrek aan empirisch onderzoek geen verwachting uitgesproken over het verschil in het effect tussen vaders en moeders.

Conflict in broer/zus relatie en externaliserend probleemgedrag

Stocker en collega's (2002) geven aan dat er een unieke invloed is van broers en zussen op delinquent gedrag. Externaliserend gedrag ontstaat volgens hen door observeren en imiteren van conflicten tussen broers en zussen, passend binnen het sociaal en observatieleren van Bandura (1977, zoals geciteerd in Whiteman, McHale, & Crouter, 2007). Deze theorie wordt ook wel 'sibling as key pathogens' genoemd. Hierbij zijn broers en zussen het model voor manipuleren en praktiseren van dwangmatige interacties (Patterson, 1984, zoals geciteerd in Slomkowski, Rende, Conger, Simons, & Conger, 2001; Boisvert & Right, 2008). Er is veel onderzoek gedaan naar het effect van conflict in de broer/zus relatie bij adolescenten, maar er is minder bekend over het effect van conflict in broer/zus relatie op externaliserend probleemgedrag van kleuters. Het schaarse onderzoek dat er gedaan is bij kleuters laat zien dat conflict in de broer/zus relatie een risicofactor is voor agressie (Garcia et al., 2000).

Als er gekeken wordt naar seksecombinaties kan gesteld worden dat homogene (van hetzelfde geslacht) broer/zusparen meer conflict hebben dan heterogene (van verschillend geslacht) broer/zusparen. Externaliserend probleemgedrag komt het meeste voor in homogene broerparen (Slomkowski et al., 2001). Er is niet veel onderzoek naar het verschil tussen heterogene en homogene paren van het effect van conflict in de broer/zus relatie op externaliserend probleemgedrag bij kleuters. Buist, Deković en Prinzie (2013) geven in een meta-analyse aan dat het effect van conflict op externaliserend probleemgedrag niet lijkt te verschillen per seksecombinatie. Ondanks het feit dat er dus verschillen zijn tussen homogene en heterogene broer/zusparen in conflict en in externaliserend probleemgedrag lijken er geen verschillen te zijn in het effect van conflict op externaliserend probleemgedrag.

De derde onderzoeksvraag luidt: *Wat is het effect van conflicten binnen de broer/zus relatie op externaliserend probleemgedrag van kleuters, en is dit effect verschillend voor homogene of heterogene paren?* Op basis van bovenstaande literatuuranalyse wordt verwacht dat er een positief verband is tussen de hoeveelheid conflict in de broer/zus relatie en de mate van externaliserend gedrag bij kleuters. Op basis van een meta-analyse wordt er verwacht dat er geen verschillen zijn bij kleuters tussen heterogene en homogene paren in het effect van conflict op externaliserend probleemgedrag.

Methode

Onderzoeksdesign

Deze studie gebruikt vragenlijsten om informatie te verzamelen en maakt deel uit van een survey-onderzoek. Dit is een kwantitatieve manier om data te verzamelen. Daarnaast is er sprake van een cross-sectioneel onderzoeksdesign, omdat ieder individu in een groep slechts eenmalig en op één moment gemeten is.

Kenmerken steekproef

De onderzoeksgroep bestaat uit 180 ouderparen. De ouderparen uit de onderzoeksgroep zijn allen getrouwd of samenwonend. Deze ouders hebben twee of meer kinderen, waarvan één kind in de leeftijd van vier tot zes jaar. De groep bestaat zowel uit moeders ($N = 180$) als vaders ($N = 180$) en woont verdeeld over heel Nederland. De moeders hebben een gemiddelde leeftijd van 35.99 ($SD = 4.36$) jaar, met een bereik van 26 tot 48 jaar. De vaders hebben een gemiddelde leeftijd van 38.62 ($SD = 4.80$) jaar, met een bereik van 28 tot 51 jaar. Elk ouderpaar in dit onderzoek heeft een Nederlandse nationaliteit. Van de ouderparen hebben 63.3 % twee kinderen, 29.4 % drie kinderen en 5.0 % vier of meer kinderen.

De ouders vullen de vragenlijsten in over één van hun kleuters. Deze kinderen, waarvan 101 jongens (56.1 %) en 79 meisjes (43.9 %) zijn, hebben een gemiddelde leeftijd van 4.64 jaar ($SD = 0.95$). Ouders rapporteren over de relatie van deze kleuter met één andere broer of zus. Dit zijn zowel broerparen ($N = 46$), zusparen ($N = 36$) als broer-zusparen ($N = 98$). De steekproef van dit onderzoek is select gekozen, aangezien de onderzoekers ook mensen uit hun eigen omgeving benaderd hebben en er dus niet voor iedere ouder evenveel kans is om deel te nemen aan dit onderzoek.

Procedure

Voor de werving van participanten hebben de onderzoekers contact opgenomen met basisscholen en kinderdagverblijven of hebben ouders uit hun eigen netwerk benaderd. Eerst is er toestemming gevraagd aan de directie van de basisscholen of kinderdagverblijven. Indien er toestemming werd gegeven, hebben de ouders een brief ontvangen met de belangrijkste punten van het onderzoek, informatie over de onderzoeksprocedure en een toegangscode voor het invullen van de vragenlijsten op internet. De vragenlijst is zelfstandig door de ouders ingevuld en deelname was geheel vrijwillig.

Instrumenten en betrouwbaarheid

Er wordt voor dit onderzoek gebruikt gemaakt van drie verschillende vragenlijsten. Deze zijn door zowel de moeders als de vaders digitaal ingevuld. De broer/zus relatie zal onderzocht worden met de Parent Report of Early SIBling relationship quality (PRE-SIB). De PRE-SIB is een nieuw meetinstrument (Buist, 2012). Om de PRE-SIB samen te stellen is gebruik gemaakt van de Sibling Inventory of Behavior (Volling & Blandon, 2003) en de Sibling Relationship Questionnaire (Buhrmester & Furman, 1990). De PRE-SIB bestaat uit 37 items en meet de kwaliteit van de broer/zus relatie en wordt ingevuld door de ouders. De PRE-SIB heeft vier schalen: warmte, conflict, macht en partijdigheid van vader en moeder. Voor dit onderzoek wordt alleen de conflict schaal gebruikt die uit 12 items bestaat. Deze items bestaan uit stellingen waarbij de ouders antwoord kunnen geven door middel van een zespuntsschaal met de volgende antwoordcategorieën: 1. nooit/niet, 2. bijna nooit/zelden, 3. soms/een beetje, 4. regelmatig, 5. vaak/veel of 6. extreem veel/extreem vaak. Een voorbeeld is: 'mijn kind scheldt deze broer/zus uit'. Een hoge score op de schaal conflict geeft een hoge mate van conflict weer. De Cronbach's alpha voor de conflict schaal van de vaders is .84. De Cronbach's alpha voor de conflict schaal van de moeders is .89, waardoor de

schaal voor beide ouders als betrouwbaar kan worden beoordeeld.

Het externaliserend probleemgedrag zal onderzocht worden door middel van de Child Behavior Checklist (CBCL) voor kinderen van 1,5 tot 5 jaar (Achenbach & Rescorla, 2000). Deze vragenlijst wordt ingevuld door de ouders en meet de mate van probleemgedrag van kinderen. De CBCL bestaat uit twee schalen: internaliserende problemen en externaliserende problemen. De schaal externaliserende problemen bestaat uit 24 items. Een voorbeeld van een item is: 'vernielt spullen van gezinsleden of van andere kinderen'. Alle items worden beantwoord op een driepuntsschaal onderverdeeld in: 0. helemaal niet van toepassing, 1. een beetje of soms van toepassing en 2. duidelijk of vaak van toepassing. Hoe hoger de score op een item is, des te meer het probleemgedrag aanwezig is. De Cronbach's alpha voor de externaliserende schaal volgens de vaders is .89. De Cronbach's alpha voor de externaliserende schaal volgens de moeders is .90. Zowel voor de vaders als voor de moeders kan de schaal als betrouwbaar beoordeeld worden.

De psychologische controle van de ouders zal onderzocht worden met de Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ) die de verschillende aspecten van ouderlijke opvoeding meet (Verhoeven, Van Baar, Deković, & Bodden, 2010). De CECPAQ bestaat uit 50 items verdeeld over drie hoofdschalen: warmte en ondersteuning, controle en stimuleren. Voor dit onderzoek wordt alleen de subschaal psychologische controle binnen de hoofdschaal controle gebruikt. Deze subschaal bestaat uit vijf items. Een voorbeeld is: 'Als mijn kind niet aan mijn verwachtingen voldoet, zeg ik dat hij/zij zich moet schamen'. Alle items worden beantwoord op een zespuntsschaal, 1. nooit, 2. bijna nooit/zelden, 3. soms wel/soms niet, 4. regelmatig, 5. vaak en 6. altijd/iedere dag. Een hoge score geeft een hoge mate van psychologische controle weer. De Cronbach's alpha voor de schaal psychologische controle volgens de moeders alsmede de vaders is .74. Zowel voor de vaders als voor de moeders kan de schaal psychologische controle als voldoende betrouwbaar worden beoordeeld.

Bij alle drie de vragenlijsten zijn de desbetreffende schalen via SPSS verwerkt. Bij de CBCL zijn schaalcores gemaakt door de afzonderlijke items op te tellen. Bij de PRE-SIB en de CECPAQ is een schaalgemiddelde gebruikt.

Databewerking

Doordat er voor de eerste en tweede onderzoeksvraag gekeken moest worden naar de verschillen tussen ouders in effecten, is het databestand voor deze eerste twee onderzoeksvragen geherstructureerd. Hierdoor zijn de data voor de eerste twee onderzoeksvragen op ouderniveau gestructureerd. Voor de derde onderzoeksvraag op kindniveau, wat inhoudt dat de gegevens van vaders en moeders zijn samengevoegd.

Resultaten

Tabel 1 en 2 geven de beschrijvende statistieken van de in dit onderzoek gebruikte schalen weer. Tabel 1 geeft de beschrijvende statistieken van de ouders apart weer en Tabel 2 van de ouderparen samen.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken van zowel de Vader als Moeder van de Afhankelijke en Onafhankelijke Variabelen

	N	M	SD	Min.	Max.
Psychologische controle vader	159	9.23	3.25	5.00	20.00
Conflict binnen broer/zus relatie vader	178	33.59	7.86	12.00	58.00
Externaliserend probleemgedrag vader	166	10.68	7.14	0.00	32.00
Psychologische controle moeder	157	9.17	3.26	5.00	21.00
Conflict binnen broer/zus relatie moeder	180	32.99	6.96	12.00	49.00
Externaliserend probleemgedrag moeder	170	11.54	7.36	0.00	32.00

Tabel 2

Beschrijvende Statistieken van Ouders (N = 172)

	M	SD	Min.	Max.
Conflict broer/zus relatie	66	13.85	19.00	102.00
	.39			
Externaliserend probleemgedrag	21.75	12.45	0.00	59.00

Er is gebruik gemaakt van een hiërarchische regressie analyse om antwoord te vinden op de onderzoeksvraag: *Wat is het effect van psychologische controle van de vader en van de moeder op het externaliserende probleemgedrag van het kind en het verschil tussen beide ouders?* In de eerste stap van de hiërarchische regressie analyse is het oudertype toegevoegd door middel van een dummy variabele. Daarna is in stap twee de schaal psychologische controle toegevoegd. Als laatste is er een interactie effect toegevoegd tussen het oudertype en psychologische controle. De resultaten van de hiërarchische regressieanalyse staan weergegeven in Tabel 3. Hieruit blijkt dat psychologische controle, zoals verwacht, een significant positief effect heeft op externaliserend probleemgedrag bij kinderen ($\beta = .33, p < .01$). Dit betekent dat meer psychologische controle leidt tot meer externaliserend probleemgedrag bij kinderen. Ook is er geen interactie effect gevonden tussen het oudertype en de psychologische controle. Dit betekent dat het effect van psychologische controle op externaliserend probleemgedrag hetzelfde is voor vader als voor moeder.

Tabel 3

Hiërarchische Regressieanalyse van het Effect van Psychologische Controle op Externaliserend Probleemgedrag

	Externaliserend probleemgedrag		
	<i>B</i>	β	ΔR^2
Stap 1			.00
Oudertype	2.73	.19	
Stap 2			.08**
Psychologische controle	0.74	.33**	
Stap 3			.00
Oudertype * psychologische controle	-0.20	.14	
Totale R^2			.17

Noot: Oudertype werd gedummy-codeerd (0 = vader) $F_{\text{Externaliserend probleemgedrag}}(3, 292) = 9.14^{**}$

* $p < .05$, ** $p < .01$

De tweede onderzoeksvraag luidt: *Wat is het effect van psychologische controle van vader en moeder op conflicten binnen de broer/zus relatie en is dit effect verschillend voor vaders of moeders?* Door middel van een hiërarchische regressie analyse is er bepaald of er een effect is van psychologische controle van vader en moeder op conflict in de broer/zus relatie. De resultaten van de hiërarchische regressie analyse zijn te vinden in Tabel 4. In de eerste stap van deze analyse is er een dummy variabele toegevoegd voor het oudertype. Vervolgens is psychologische controle toegevoegd. In de derde stap komt daar een interactie effect tussen psychologische controle en oudertype bij.

Tabel 4

Hiërarchische Regressieanalyse van het Effect van Psychologische Controle van Vader en Moeder op Conflicten binnen de Broer/zus Relatie

	Conflicten binnen de broer/zus-relatie		
	<i>B</i>	β	ΔR^2
Stap 1			.00
Oudertype	-0.59	-.04	
Stap 2			.05**
Psychologische Controle	0.61	.27**	
Stap 3			.00
Psychologische controle * oudertype	-0.69	-.07	
Totale R^2			.10

Noot: Oudertype werd gedummy-codeerd (0 = vader). $F_{conflict}(3, 312) = 5.73^{**}$

* $p < .05$, ** $p < .01$

Uit de resultaten in Tabel 4 is op te maken dat er geen significant verschil gevonden is in de rapportage van vader en moeder op conflicten, aangezien het effect van oudertype niet significant is. Ook is te zien dat het effect van psychologische controle op conflict significant en positief is ($\beta = .27$, $p < .001$). Dit betekent, volgens verwachting, dat een hoge mate van psychologische controle van ouders bijdraagt aan meer conflict in de broer/zus relatie. Vervolgens is te zien dat het interactie-effect tussen psychologische controle en oudertype niet significant is. Het effect van psychologische controle op conflict in de broer/zus relatie is dus hetzelfde voor vaders en moeders.

De derde onderzoeksvraag: 'Wat is het effect van conflicten binnen de broer/zus relatie op externaliserend probleemgedrag van kleuters, en is dit effect verschillend voor homogene of heterogene paren?' is onderzocht door middel van een hiërarchische regressie analyse. In de eerste stap van de regressieanalyse is er een dummyvariabele van seksecombinatie toegevoegd. Voor de tweede stap zijn de ruwe scores van conflict toegevoegd. Vervolgens is in de derde stap het interactie-effect toegevoegd tussen de dummyvariabele seksecombinatie en conflict. De resultaten van deze analyse zijn te vinden in Tabel 5.

Tabel 5

Hiërarchische Regressieanalyse van het Effect van Conflict in de Broer/zus Relatie op Externaliserend Probleemgedrag

	Externaliserend probleemgedrag		
	<i>B</i>	β	ΔR^2
Stap 1			.01
Seksecombi broer/zus	-2.47	- .10	
Stap 2			.16**
Conflict broer/zus	0.31	.34**	
Stap 3			.16
Conflict broer/zus * seksecombi broer/zus	1.52	.08	
Totale R^2			.33

Noot: Seksecombinatie werd gedummy-codeerd (0 = homogeen). $F_{\text{externaliserend probleemgedrag}}(3, 168) = 11.95^{**}$

* $p < .05$, ** $p < .01$

In de resultaten van Tabel 5 is te zien dat er, volgens verwachting, een positief significant effect is van conflict in de broer/zus relatie op externaliserend probleemgedrag ($\beta = .34$, $p < .01$). Dit wil zeggen dat als er meer conflict in de broer/zus relatie is, het kind ook meer externaliserend probleemgedrag laat zien. Verder is er geen significant interactie-effect tussen conflict bij homogene en heterogene broer/zus paren op externaliserend probleemgedrag ($p = .39$). Het effect van conflict op externaliserend probleemgedrag is dus hetzelfde voor homogene en heterogene broer/zus paren, wat ook verspeld werd.

Discussie

In dit onderzoek is gekeken naar de vraag wat het effect is van de kwaliteit van de broer/zus relatie en het opvoedingsgedrag van de ouders op het externaliserende probleemgedrag van kleuters. Er is aan de hand van drie onderzoeksvragen geprobeerd een antwoord te krijgen op deze vraag. Hierbij is ook gekeken naar de invloed van homogene en heterogene broer/zusparen en of er verschil is in effect van het opvoedgedrag van vaders en moeders.

De eerste onderzoeksvraag van dit onderzoek is: *Wat is het effect van psychologische controle van vader en van moeder op het externaliserend probleemgedrag van het kind en is dit effect verschillend voor vaders of moeders?* Er is een literatuur onderzoek gedaan waaruit de hypothese is opgesteld dat psychologische controle van ouders effect zou hebben op externaliserend probleemgedrag van het kind (Barber, 1996; Kunz & Grych, 2013; Taylor et al., 2011). Deze hypothese is bevestigd door dit onderzoek. Uit ander onderzoek blijkt dat meer psychologische controle kan zorgen voor onveilige hechting, wat kan resulteren in externaliserend probleemgedrag

(Wearden et al., 2008; Moss et al., 2006).

Wegens gebrek aan empirisch onderzoek is er geen verwachting uitgesproken of er een verschil in dit effect is tussen vaders en moeders. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat er geen verschil is in het effect tussen vaders en moeders. Een verklaring hiervoor kan zijn dat in dit onderzoek gebruik is gemaakt van ouderparen die allemaal aangeven getrouwd te zijn of samen te wonen. Er is een kans dat de ouders overlegd hebben, de vragenlijsten samen ingevuld hebben of zich als stel sociaal wenselijk hebben voorgedaan. Voor ouders die gescheiden zijn kunnen deze verschillen er mogelijk wel zijn. Er zou een vervolgonderzoek kunnen komen bij gescheiden ouders wat vergeleken zou kunnen worden met de resultaten van dit onderzoek.

De tweede onderzoeksvraag luidt: *Wat is het effect van psychologische controle van vader en moeder op conflicten binnen de broer/zus relatie en is dit effect verschillend voor vaders of moeders?* Op basis van een literatuuranalyse is de hypothese gesteld dat er een effect is van psychologische controle op conflict in de broer/zus relatie. Deze hypothese wordt bevestigd door de resultaten van dit onderzoek. Ook andere onderzoeken hebben dit effect gevonden (Aunola & Nurmi, 2005; Barber & Harmon, 2002; Soenens et al., 2005). Psychologische controle zou kunnen resulteren in onzekerheid in het vormgeven van relaties met anderen. Kinderen kunnen deze gevoelens van onzekerheid compenseren met relationele agressie (Soenens et al., 2008). Ouderlijke vijandigheid naar het kind resulteert in schuldgevoelens van het kind en rivaliteit tussen broers/zussen (Stocker & Youngblade, 1999). Een andere verklaring hiervoor kan zijn dat negatief gedrag in de ouder-kindrelatie door kinderen wordt geobserveerd, aangeleerd en toegepast in de broer/zus-relatie (Bandura, 1977, zoals geciteerd in Whiteman et al., 2007).

Daarnaast is er wegens gebrek aan empirisch bewijs geen hypothese opgesteld over verschillen in het effect van psychologische controle op conflict in de broer/zus relatie voor vaders en moeders. Uit de resultaten is gebleken dat er geen verschil is in dit effect. Dit kan wederom verklaard worden doordat er bij ons onderzoek alleen gebruik gemaakt is geworden van samenwonende en/of getrouwde ouderparen.

De derde onderzoeksvraag luidt als volgt: *Wat is het effect van conflicten binnen de broer/zus relatie op externaliserend probleemgedrag van kleuters en is dit effect verschillend voor homogene of heterogene paren?* Op basis van een literatuuranalyse is de hypothese gesteld dat conflict in de broer/zus relatie een positief effect heeft op externaliserend probleemgedrag bij kleuters. Deze hypothese wordt bevestigd door de resultaten. Deze uitkomst komt overeen met eerder onderzoek bij kleuters. Hierin wordt gesteld dat bij kleuters conflict in de broer/zus relatie een risicofactor is voor agressie (Garcia et al., 2000). Dit kan verklaard worden volgens de 'sibling as key pathogens' theorie van Patterson (1984, zoals geciteerd in Slomkowski et al., 2001). Broers en zussen nemen het gedrag over via sociaal en observatieleren en kunnen het gedrag oefenen op hun broer of zus (Bandura, 1977, zoals geciteerd in Whiteman et al., 2007; Patterson, 1984, zoals geciteerd in Slomkowski et al., 2001).

Daarnaast is de hypothese gesteld dat het effect van conflict op externaliserend

probleemgedrag niet verschillend is voor homogene en heterogene broer/zus paren. Ook deze hypothese wordt bevestigd door de resultaten en komt overeen met eerder onderzoek. Buist en collega's (2013) geven namelijk aan dat het effect van conflict op externaliserend probleemgedrag niet lijkt te verschillen per seksecombinatie.

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. Ten eerste is er weinig variatie binnen de onderzoeksgroep. Er is sprake van weinig etnische diversiteit, omdat er alleen ouders met een Nederlandse nationaliteit hebben deelgenomen. Ook hebben alle ouders aangegeven getrouwd of samenwonend te zijn. Zoals eerder gezegd kan dit ertoe leiden dat ouders elkaar beïnvloed hebben tijdens het invullen van de vragenlijsten. Ten tweede is er gebruik gemaakt van een gemakssteekproef, aangezien de respondenten in de omgeving van de onderzoekers geworven zijn en er dus is gekozen voor een gemakkelijk toegankelijk deel van de populatie. Dit maakt dat alleen ouders hebben meegedaan die bereid waren de vragenlijsten in te vullen en dit gegeven heeft mogelijk nadelige gevolgen voor de generaliseerbaarheid van de resultaten. Er is in dit onderzoek gebruik gemaakt van ouderrapportage, waardoor de resultaten mogelijk niet geheel objectief zijn. Ouders zouden sociaal wenselijke antwoorden gegeven kunnen hebben.

Er zijn uiteraard ook sterke punten te onderkennen van het huidige onderzoek. Ondanks dat de onderzoeksgroep niet gevarieerd is, wordt er wel gebruik gemaakt van een groot aantal respondenten. Deze respondenten zijn verworven door verschillende studenten en hebben een grote spreiding van locaties, waardoor er door heel Nederland onderzoek gedaan is. Daarnaast worden geen namen of andere persoonlijke gegevens gegeven bij dit onderzoek. De privacy van de respondenten is dan ook erg belangrijk. Dit maakt het onderzoek ethisch verantwoord. Tevens wordt gebruik gemaakt van meetinstrumenten met goede psychometrische kwaliteiten. Over het algemeen zijn alle vragenlijsten betrouwbaar. Dit maakt het onderzoek intern valide en betrouwbaar. Een ander sterk punt van dit onderzoek is de doelgroep waarop het zich richt. De meeste onderzoeken zijn gericht op adolescenten, terwijl dit onderzoek zich richt op kleuters. Dit is vrij nieuw en maakt het ook wetenschappelijk relevant. Door de resultaten van dit onderzoek kunnen ouders gaan inzien dat zodra zij meer psychologische controle uitoefenen dit kan zorgen voor meer externaliserend probleemgedrag. Hierdoor kent dit onderzoek een zekere maatschappelijke relevantie.

Op basis van het huidige onderzoek kunnen een paar suggesties voor vervolgonderzoek worden geformuleerd. Dit onderzoek is cross-sectioneel. Hierdoor kunnen geen uitspraken gedaan worden over het effect op lange termijn en dus ook niet over de ontwikkeling van de effecten op conflict in de broer/zus relatie of externaliserend probleemgedrag. In vervolgonderzoek is het belangrijk dat er ook wordt gekeken naar de effecten op lange termijn door middel van longitudinaal onderzoek. Dit om te kijken of de mate van conflict toe- of afneemt op lange termijn. Ook kan zo beter in kaart gebracht worden wat de effecten zijn van psychologische controle op lange termijn. Bij de werving van respondenten zou daarnaast ook gekeken kunnen worden naar de etniciteit van de ouders, zodat er meer variatie hierin ontstaat. Hierbij kan de vaag gesteld worden of het effect

hetzelfde is voor kleuters met een andere etniciteit. Hetzelfde geldt voor kinderen van gescheiden ouders.

Ondanks enkele beperkingen is dit onderzoek vernieuwend. Zo gaat dit onderzoek over kleuters en wordt ook gekeken naar het verschil tussen seksecombinaties en het verschil tussen vaders en moeders. Deze verschillen zijn nog weinig onderzocht in het algemeen en in het bijzonder bij kleuters. Op basis van literatuur en de resultaten van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat er een effect is van psychologische controle en conflict in de broer/zus relatie op externaliserend probleemgedrag van kleuters. Daarnaast is er een effect van psychologische controle op conflict in de broer/zus relatie. Onze resultaten lijken er op te wijzen dat gezinsrelaties in de kleutertijd al grote invloed hebben op de ontwikkeling van kinderen, zowel positief als negatief. Deze resultaten kunnen als aanknopingspunt dienen voor vervolgonderzoek over gezinsrelaties en probleemgedrag. Tevens zouden deze gegevens ingezet kunnen worden op gebied van preventie van externaliserende problemen en de mogelijke ondersteunende rol die gezinsrelaties hierin kunnen spelen.

Literatuur

- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for the Child Behavior Checklist /4-18 and 1991 Profile*. Burlington, VT: University of Vermont.
- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2000). *Manual for the ASEBA Preschool Forms & Profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, & Families.
- Aguilar, B., O'Brien, K. M., August, G. J., Aoun, S. L., & Hektner, J. M. (2001). Relationship quality of aggressive children and their siblings: A multi informant, multi measure investigation. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29, 479-489. doi:10.1023/A:1012273024211
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76, 1144-1159. doi:10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x-i1
- Barber, B. K., & Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. In B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 15-52). Washington, DC: APA.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01915.x
- Barber, B. K., Olsen, J. E., & Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120-1136. doi:10.1111/j.1467-8624.1994.tb00807.x
- Barnes, G. M., & Farrell, P. (1992). Parental support and control as predictors of adolescent drinking, delinquency, and related problem behaviors. *Journal of Marriage and Family*, 54, 763-776. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/353159>
- Boisvert, D., & Wright, J. P. (2008). Nonshared environmental influences on sibling differences in externalizing problem behavior. *Criminal Justice and Behaviour*, 35, 863-878.

doi:10.1177/0093854808318495

- Bor, W., & Sanders, M. R. (2004). Correlates of self-reported coercive parenting of preschool-aged children at high risk for the development of conduct problems. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 38*, 738-745. doi:10.1111/j.1440-1614.2004.01452.x
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology, 49*, 1-24. doi:10.1146/annurev.psych.49.1.1
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development, 61*, 1387-1398. doi:10.1111/j.1467-8624.1990.tb02869.x
- Buist, K. L. (2012). *The Parent Report of Early SIBling relationship quality (PRE-SIB)*. Unpublished manuscript.
- Buist, K. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis, *33*, 97-106. doi:10.1016/j.cpr.2012.10.007
- Cacioppo, M., Pace, U., & Zappulla, C. (2012). Parental psychological control, quality of family context and life satisfaction among Italian adolescents. *Child Indicators Research, 6*, 179-191. doi:10.1007/s12187-012-9164-4
- Cole, A., & Kerns, K. A. (2001). Perceptions of sibling qualities and activities of early adolescents. *Journal of Early Adolescence, 21*, 204-226. doi:10.1177/0272431601021002004
- Criss, M. M., & Shaw, D. S. (2005). Sibling relationships as contexts for delinquency training in low-income families. *Journal of Family Psychology, 19*, 592-600. doi:10.1037/0893-3200.19.4.592
- Dishion, T. J., & McMahon, R. J. (1998). Parental monitoring and the prevention of child and adolescent problem behavior: A conceptual and empirical formulation. *Clinical Child and Family Psychology Review, 1*, 61-75. doi:10.1023/A:1021800432380
- Dolgin, K. G., & Lindsay, K. R. (1999). Disclosure between college students and their siblings. *Journal of Family Psychology, 13*, 393-400. doi:10.1037/0893-3200.13.3.393
- Feinberg, M. E., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Cumsille, P. (2003). Sibling differentiation: Sibling and parent relationship trajectories in adolescence. *Child Development, 74*, 1261-1274. doi:10.1111/1467-8624.00606
- Feinberg, M. E., Sakuma, K. L., Hostetler, M., & McHale, S. M. (2013). Enhancing sibling relationships to prevent adolescent problem behaviors: Theory, design and feasibility of Siblings Are Special. *Evaluation and Program Planning, 36*, 97-106. doi:10.1016/j.evalprogplan.2012.08.003
- Fox, T. L., Barrett, P. M., & Shortt, A. L. (2002). Sibling relationships of anxious children: A preliminary investigation. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 31*, 375-383. doi:10.1207/S15374424JCCP3103_09

- Garcia, M. M., Shaw, D. S., Winslow, E. B., & Yaggi, K. E. (2000). Destructive sibling conflict and the development of conduct problems in young boys. *Developmental Psychology, 36*, 44-53. doi:10.1037//0012-1649.36.1.44
- Gonzalez-Dehass, A. R., Willems, P. P., & Holbein, M. F. (2005). Examining the relationship between parental involvement and student motivation. *Educational Psychology Review, 17*, 99-123. doi:10.1007/s10648-005-3949-7
- Kakihara, F., Tilton-Weaver, L., Kerr, M., & Stattin, H. (2010). The relationship of parental control youth adjustment: Do youths' feelings about their parents play a role? *Youth Adolescence, 39*, 1442-1456. doi:10.1007/s10964-009-9479-8
- Karos, L. K., Howe, N., & Aquan-Assee, J. (2007). Reciprocal and complementary sibling interactions, relationship quality and socio-emotional problem solving. *Infant and Child Development, 16*, 577-596. doi:10.1002/icd.492
- Kunz, J. H., & Grych, J. H. (2013) Parental psychological control and autonomy granting: Distinctions and associations with child and family functioning. *Parenting: Science and Practice, 13*, 77-94. doi:10.1080/15295192.2012.709147
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., Whiteman, S. D., & Crouter, A. C. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family, 74*, 913-930. doi:10.1111/j.1741-3737.2012.01011.x
- Moss, E., Smolla, N., Cyr, C., Dubois-Comtois, K., Mazzarello, T., & Berthiaume, C. (2006). Attachment and behaviour problems in middle childhood as reported by adult and child informants. *Development and Psychopathology, 18*, 425-444. doi:10.1017/S0954579406060238
- Nelson, D. A., & Crick, N. R. (2002). Parental psychological control: Implications for childhood physical and relational aggression. In B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 168–189). Washington, DC: APA.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development, 72*, 583-598. doi:10.1111/1467-8624.00298
- Recchia, H. E., & Howe, N. (2009). Associations between social understanding, sibling relationships quality, and siblings' conflict strategies and outcomes. *Child Development, 80*, 1564-1578. doi:10.1111/j.1467-8624.2009.01351.x
- Roman, N. V., Human, A., & Hiss, D. (2012). Young South African adults' perceptions of parental psychological control and antisocial behavior. *Social Behavior and Personality, 40*, 1163-1173. doi:10.2224/sbp.2012.40.7.1163
- Shek, D. T. (1997). Family environment and adolescent psychological well-being, school adjustment, and problem behavior, a pioneer study in Chinese context. *The Journal of*

- Genetic Psychology*, 158, 113-128. Retrieved from:
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=c26e098d-8a60-4b6e-b11b-e9f3e208eff5%40sessionmgr112&vid=2&hid=108>
- Shek, D. T. (2005). Perceived parental control and parent-child relational qualities in Chinese adolescents in Hong Kong. *Sex Roles*, 53, 635-646. doi:10.1007/s11199-005-7730-7
- Simons, L. G., & Conger, R. D. (2007). Linking Mother–Father Differences in Parenting to a Typology of Family Parenting Styles and Adolescent Outcomes, *Journal of Family Issues*, 78, 212-241. doi: 10.1177/0192513X06294593
- Slomkowski, C., Rende, R., Conger, K. J., Simons, R. L., & Conger, R. D. (2001). Sisters, brothers, and delinquency: Evaluating social influence during early and middle adolescence. *Child Development*, 72, 271–283. doi:10.1111/1467-8624.00278
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyten, P., Duriez, B., & Goossens, L. (2005). Maladaptive perfectionistic self-representations: The mediational link between psychological control and adjustment. *Personality and Individual Differences*, 38, 487–498. doi:10.1016/j.paid.2004.05.008
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Goossens, L., Duriez, B., & Niemiec, C. P. (2008). The intervening role of relational aggression between psychological control and friendship quality. *Social Development*, 17, 661–681. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00454.x
- Stattin, H., & Kerr, M. (2003). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085. doi:10.1111/1467-8624.00210
- Stice, E., & Barrera, M. J. (1995). A longitudinal examination of the reciprocal relations between perceived parenting and adolescents substance use and externalizing behaviors. *Developmental psychology*, 31, 322-334 doi:10.1037/0012-1649.31.2.322
- Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children’s adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 16, 50-57. doi:10.1037/0893-3200.16.1.50
- Stocker, C. M., & Youngblade, L. (1999). Marital conflict and parental hostility: Links with children’s sibling and peer relationships. *Journal of Family Psychology*, 13, 598-609. doi:10.1037/0893-3200.13.4.598
- Taylor, R. D., Lopez, E. I., Budescu, M., & McGill, R. K. (2011). Parenting practices and adolescent internalizing and externalizing problems: Moderating effects of socially demanding kin relations. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 474-485 doi:10.1007/s10826-011-9501-0
- Volling, B. L., & Blandon, A. Y. (2003). *Positive indicators of sibling relationship quality: Psychometric analyses of the Sibling Inventory of Behavior (SIB)*. Paper presented at the Child Trends' Positive Outcomes Conference, Washington, DC. Retrieved from <http://www.childtrends.org/files/vollingblandon.pdf>
- Verhoeven, M., Van Baar, A., Deković, M., & Bodden, D. (2010). *The development of a*

Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ). Unpublished manuscript.

- Wearden, A., Peters, I., Berry, K., Barrowdough, C., & Liversidge, T. (2008). Adult attachment, parenting experiences, and core beliefs about self and others. *Personality and individual differences, 44*, 1246-1257. doi:10.1016/j.paid.2007.11.019
- Wang, Q., Pomerantz, E. M., & Chen, H. (2007). Role of parents control in early adolescents psychological functioning: A longitudinal investigation in the United States and China. *Child Development, 78*, 1592-1610. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01085.x
- White, L. K. (2001). Sibling relations over the life course: A panel analysis. *Journal of Marriage and Family, 63*, 555-568. doi:10.1111/j.1741-3737.2001.00555.x
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2007). Explaining sibling similarities: Perceptions of siblings influences. *Journal of Youth Adolescence, 36*, 963-972. doi:10.1007/s10964-006-9135-5
- Yeh, H. C., & Lempers, J. D. (2004). Perceived sibling relationship and adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 133-147. doi:10.1023/B:JOYO.0000013425.86424.0f